کۆماری کوردستانا سەر، سەرەتایەك بۆ کۆماری کوردستان.. ئاکۆ عەبدوڵا

لاپەڕەی مێژوو

دوای روخانی ئیمپراتۆریەتی میدی لە ساڵی 550 پ.ز. خاکی کوردستان دابەشکراوە و لەلایەن خەڵکانی دیکەش حوکمڕان کراوە، بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێ دانیشتوانی کوردستان ملکەچ و دەست لە ئەژنۆ دانیشتبن، بەپێچەوانەوە بە درێژایی ئەو ماوەیە چەندی بۆیان کرابێت مکوڕانە هەوڵی سەربەخۆیی و پاراستنی شوناس و پێگە و خاوەندارییەتی خۆیان داوە. بەوەش یاخیبوونێکی پیرۆزیان نواندووە. هەر کاتێکیش بۆیان ڕەخسا بێت، ئەگەر دەسەڵاتیان بەسەر کوردستانی گەورە و یەکگرتووشدا نەبووبێ ئەوە قەڵەمڕەوی سەربەخۆییان لە شێوەی قەوارەی میرنیشینی پێکهێناوە. لە دوای وەستانی جەنگی یەکەمی جیهانیش کە کورد بە ئاواتەوە لە ئەنجامەکانی کۆنگرەی ئاشتی ساڵی 1919 دەڕوانی، وەك گەلێکی چەوساوەی خاك داگیرکراو بەهیوای سەربەخۆیی و پێکهێنانی دەوڵەتی خۆی بوو، بەڵام بەرژەوەندی وڵاتە زلهێزەکان لەوەدا بوو بە پارچە پارچەیی بیهێلدرێتەوە و خاکەکەی بە حکومەتە تازە دروستبووەکان ببەسترێتەوە، هەر وەك چۆن چەندان گەل و نەتەوەی دیکەش کرانە قوربانی بەژەوەندییەکانی ئەوان. لەو ساوە کورد دەستەبەرداری سەربەخۆیی و حکومڕانی خۆی نەبووە و ناشبێ. ساڵی 1922 بە سەرکایەتی شێخ مەحمود لە سلێمانی و دەورووبەری (شانشینی کوردستان) پێکهێنرا. ساڵی دواتریش لە نێوان ئەرمینیا و ئازەربایجانی ئەمڕۆ، کۆماری (کوردستانا سەر) ی دامەزراند. ساڵی 1930 بە سەرکایەتی ئیحسان نوری، پاشا (کۆماری ئارارات) و لە پاشخانی جەنگی دووەمی جیهانیش بە سەرکایەتی قازی محەمەد (کۆماری کوردستان) ی لە مهاباد ڕاگەیاند.

کۆماری کوردستانا سەر (یوزێدی کوردستان) ڕۆژی 7 ی تەممووزی ساڵی1923 بە فەرمانی حکومەتی ئازەربایجان وەك یەکێکی ئیداریی سەربەخۆ لەناو ئەو کۆمارەی قەفقاز دامەزرا کە دەکەوتە باکووری ڕۆژهەڵاتی کوردستانی گەورە و سێگۆشەی ئەرمەنی و ڕووسی و ئازەربایجانی. ئەو یەکەیە ببووە خاڵی جیاکەرەوەی هەرمی قەرەباغ و ئەرمەنستان. بۆیاری دامەزراندنەکەشی لەلایەن دەسەڵاتی باڵای

سەقیەتی لە مەسکە دەرچوو بوو. وەك بەشێك لە سیاسەتی (کۆرنیزاتسیا) لەتەك گرنگیدان بە پشخستن و پشکشکردنی خزمەتگوزاری حکومی و کەلتووری بە زمانی خەجی، بەو مەبەستەی ببێتە ناوەندکی گرنگ بۆ بەاوکردنەوەی ئایدیای بەلشەڤی لەناو کوردانی ناوچەکە و راکشانی سۆزی کوردی ناو وڵاتەکانی تورکیا و ئێران و عێراق و سوریا، کە ئەو کات عێراق و سوریا لە ژێر ئینتیدابی بەریتانیا و فەرانسەدا بوون.
ناوەندی کارگێڕی ئەو یەکێیە شاری لاچین بوو کە دەکەوتە نێوان قارەباغی شاخاوی و پارێزگای سیونیکی ئەرمینیا و لە کێنەیشەوە هەڵە کوردیەکان تێیدا نیشتەجێ بوون کە هەندکیان دانیشتوانی ڕەسەنی ناوچەکەن و مێژووی ڕەگداکوتانیان بۆ هەزارەها ساڵ بەر لە ئێستا دەگەڕێتەوە. بەشکیشیان لەلایەن دەسەڵاتدارە سەفەوی و قاچارییەکان لە ئێران و عوسمانیەکانیش لە تورکیا بۆ ئەو ناوچانە دووخراونەتەوە کە دەسەڵاتدارانی ئێرانی و عوسمانی زۆر جار کوردیان بە کەمە لە خاکی خۆیان بۆ ئەو دیوی قەفقاس و ئەرمینیا و تورکمانستان و لوبنان و ئەلبانیا و چەندان شوێنی دیکەی دوور دەربەدەریان دەکرد. لە هەندێك باریشدا کورد لە ترسی ئەو دەسەڵاتدارانە، ناچارییانە بۆ شوێنە دوورەکان سەری خۆی هەڵگرتووە. لێرەدا پێویستە ئاماژە بەوە بدەین کوردانی قەفقاز تا ساڵی 1827 میرنشینی سەربەخۆیان هەبووە. ساڵی 1813 بە گوێرەی پەیماننامەی (گولستان) ی نێوان هەردوو دەوڵەتی ئێران و ڕووسیای قەیسەری، ئێران ئەو بەشەی بە ڕووسیای جێهێشت. هەر لە بەر ئەوەشە هەندێك کەس وەک پێنجەم پارچەی کوردستانی دابەشکراو سەیری ئەو ناوچەیە دەکرێت.
قەڵەمڕەوی ئەو کەمارە ناوچەکانی کەلباجەر و لاچین و قوبادلی و زەنگیلان و بەشێک لە جەبرائیلی لەخۆ گرتبوو. زۆرینەی کوردەکانی ناوچەکە شیعە بوون و زمانی فەرمیشی شێوە زاری کورمانجی بوو. هاوکات زمانی ئازەربایجانیشی تێدا بەکاردەهێنرا. ئەمەو کەمارەکە ئاڵای تایبەت بە خۆی هەبوو کە دوو بەش بوو بە پانی. بەشکیان ڕەنگی سۆر بوو. بەشەکەی دیکەش سەوز. بەشە سۆرەکەی گەورەتر و لەلای چەپیشی ڕێزێکی زەرد هەبوو کە لەناویدا ئەستێرەیەکی بچووك و چەکوچ و داسی لەگەڵی کەمونیشی دەبینرا. بەپێی داتاکانی ساڵی 1925 ئەو یەکە کارگێڕییە، شەش هەرێم و 330 ئاوایی لە خۆ گرتبوو. بەپێی سەرژمێری یەکێتی سۆڤیەتیش لە ساڵی دواتر ژمارەی دانیشتوانی ئەو کەمارە (51,426) کەس بوو کە (37,182) کەسیان کورد بوون، واتا بەڕێژەی (72،7%). و ڕێژەی ئازەربایجانیش 26،3% بوو.
خوێندن و نووسینی لەو کەمارە بە کوردی و بە پیتی کریلیک بوو.

بەڵام تا دەهات حکومەتی ئازربایجان گرفتی زیاتری دەخستە بەردەم کارگێڕی ئەو حکومەتە، بەهۆیەوە دانیشتوانی کوردستانا سەر بەتایبەتی بۆ درێژەدان بە خوێندن ناچاربوون بۆ ناوچەکانی سۆڤیەت و ناوچەکانی دیکەی جیهان کۆچ بکەن. هەر بۆیە ساڵ بە ساڵ ژمارەی کوردەکان کەم و ئازرییەکانیش زیاد دەبوون. ڕۆژی 8ی نیسانی 1929 لە شەشەمین کۆنگرەی سۆڤییەتی، ئازربایجان چاکسازیی لە پەکهاتەی ئیداریدا پەسەند کرد و بەهۆیەوە هەموو ئوزدەکان، لەوانەش کوردستان ئوزد، هەوشێنرانەوە. سۆڤییەتیش ئەوەی پێخۆش بوو، چونکە ئەوسا کەمال ئەتاتورك داوای لە ستالین کردبوو ئەو کەمارە کوردییە لەبار بەرە، ئەوەبوو ڕۆژی 30 ی ئایاری ساڵی دواتر تا ڕۆژی 23 ی تەممووز لە شوێنی کەمارا سەریا (ئۆکروگی کوردستان) دامەزرا. ئەوسا سۆڤیەت بە هیچ جۆرێك نەیدەویست پەیوەندییەکانی لەگەڵ تورکیا و ئێران تێکچێت، بۆیە ئەوەندەشیان بە ڕەوا نەبینی و ڕۆژی 23 ی تەممووز کوردستان ئۆکروگیش هەوشێنرایەوە. هەرچەندە کوردی ئەو حکومەتە بەو بۆیارە ڕازی نەبوو. دواتر تا دەهات دێخی بەردەمیان سەخت تر دەبوو، ساڵانی 1937 و 1938 دەسەڵاتدارانی سۆڤیەت زۆربەی دانیشتوانی کوردی ئازربایجان و ئەرمینیای بۆ کازاخستان و تورکمانستان و قرغیزستان و ئۆزبەکستان دوورخستەوە. ساڵی 1944 لە کاتی جەنگی دووەمی جیهانی، جۆزەف ستاڵین بە زۆر کوردی جۆرجیای بۆ قەزاقستان و ئۆزبەکستان دوورخستەوە.

بەو جۆرە بارەکە درێژەی کێشا تا لە ساڵی 1961 (مەهمەت بابایەف) هەوڵی دا مافەکان دەستەبەر بکاتەوە، بەڵام سەرکەوتوو نەبوو. دواتریش کوردە ناسیۆنالیستییەکانی سۆڤیەت هەوڵی زیاندا بۆ گەاندنەوەی مافەکانی کوردە دوورخراوەکان. ئەوە بوو ساڵی 1989 توانییان ڕێکخراوی (یەکبوون) پێکبهێنن کە ئامانجی دووبارە دامەزراندنەوەی ئۆتۆنۆمی کورد بوو. حکومەتەکەی گەرباچۆڤیش بارێکی گونجاوی هێنابووە ئارا، بەڵام داماننی یەکێتی سۆڤیەت لە ساڵی 1991 لایەك و هەوڵە دوژمنکارییەکانی تورکیا لەلایەکی دیکە کۆتاییان هێنا بە بنیادنانی دەوڵەتی سەربەخۆی کوردی لەناو یەکێتی سۆڤیەت. ساڵی دواتریش لە کاتی جەنگی نێوان ئەرمەنستان و ئازربایجان لەسەر کەماری (ناگۆرنۆ – قەرەباخ) و دوای گرتنی لاچین لەلایەن هێزەکانی ئەرمینیا، هەوڵدرا بۆ دووبارە دامەزراندنەوەی کوردستانا سەر لەژێر ناوی کەماری کوردیی لاچین بەڵابەرایەتی (وەکیل مستەفایەف)، بەڵام ئەمەش سەرکەوتوو نەبوو، بۆیە ناوبراو بەرەو ئیتاڵیا سەری هەڵگرت.

جێگەی باسە تا ئێستاش لەبارەی زەوی کوردستانا سەر لەنوێ ئازربایجان و ئەرمەنستان کێشە هەیە. هەردووکیان خۆیان بە خاوەنی

دادنەت، لە شەی نەوانیشیاندا دەیان هەزار سەرباز کوژراوە. بە ئەمەی کورد کەمارا کوردستانا سەر، هەرچەندە تەمەنی کورت بوو، بەڵام بەشکی گرنگی لە مێژووی نەتەوەییمان.

ئاکۆ عەبدوڵا

پارادۆکسی سەرکەوتن: شیکردنەوەیەکی لۆژیکی بۆ دیمەنێکی کۆمەڵایەتی.. کارزان عزیز عەبدولرەحمان

ئەم وێنەیە تەنها دیمەنێکی هونەری نیە. ئەمە بەڵگەیەکی بینراوە بۆ واقیعی کۆمەڵگای سەردەمی ئێمە. لە یەک چوارچێوەی بچووکدا، هەموو کێشە ئابووری و کۆمەڵایەتی و ئەخلاقیەکانی سەدەی 21ـمان بۆ کورتکردەتەوە. بۆ ئەوەی بۆ شەوێکی لۆژیکی و ڕیالیستی لەسەر تەبگەین، پێویستە توخمەکان یەک یەک شیبکەینەوە و پاشان پێوەندیان بۆ یەکترەوە بکەین.

[illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] – [illegible] [illegible]
لە پشت پەنجەرەکەی ژوورەکەوە شارەکی گەورە دەبینین. تاوەرە بەرزەکان هوونەاکن و نیشانەی گەشەی ئابووری و پێشکەوتن و تەکنەلۆژیا دەدەن. شوشەی پەنجەرەکان وەک ئاوێنە دەدرەوشێتەوە. ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە مرۆڤ توانیویەتی سروشت ببزێنێت و باڵەخانەی بەرز دروست بکات.
بەڵام لە هەمان کاتدا ئاسمان پڕە لە دوکەڵی ڕەش و قاوەیی. ئەم دوکەڵە ئاماژەیە بۆ چەند شتێکی ڕاستەقینە: پیشەسازی پیسبوو، ئاژاوەی ناو شار، ئاگری تووڕەیی خەڵک، یان تەکچوونی ناوەوەی ئەو شارە.
لۆژیکەکەی زۆر سادەیە. هەر گەشەیەک تێچووی خۆی هەیە. شارە گەورەکان ناوەندی دەرفەت و پارە و زانستن، بەڵام هەمان کات ناوەندی گەورەترین جیاوازی چینایەتی و قەرەباغی و گەندەڵی و

تاوانن.
ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە ئەوانەی لە "سەروەی" شارەکەن، لە دوورەوە سەیری کێشەکان دەکەن و خەیان بەبەش دەزانن لێی. ژوورەکە لە بانی باڵەخانەیەکە و ئەمە خەی ئەمزەکە بە جیابوونەوەی فیزیکی و دەروونی چینی دەسەڵات لە کێشەکانی خەڵکی ئاسایی. ئەوان لەسەروەن و سەیری دەزەخەکەی خوارەوە دەکەن.
شار لە دەرەوە دەسووتێت و ناوەوە سارد و بێدەنگە و کەندیشنی هەیە. ئەمە پارادەکسی سەرکەوتنی مەدەرنە. لە دەرەوە هەموو شتێک خەرا و گێشاوەیە، بەڵام لە ناوەوە بناغەکان دەلەرزێن و ئاسایش نیە.

ئەرکی ماڵەوە – ماڵەوە وەک بەرخۆدان
ناو ژوورەکە 3 توخمی سەرەکی تێدایە کە بناغەی شیکاریەکەمان پێکدەهێنن. هەموویان بە دەوری پارەوە دەسووڕێنەوە.

1. **سندوقێکی ئاسنینی کراوە پڕ لە دەستەی دۆلار.** کیسەیەکی گەورەی پارە فڕێدراوەتە سەر زەوی وەک ئەوەی بەبەها بێت. چەند پارەیەکی زێڕینیش لەسەر زەوی و سەر مێز بەاوکراوەتەوە. پارە لەردا تەنها ئامراز نیە بە کەین، بەڵکو بووەتە تەوەر و بناغەی هەموو شتێک. هەموو بەیار و پەیوەندی و ئەخلاق بە پەوەری پارە دەپەورێت.
2. **کورسیەکی گەورەی چەرمی ڕەش، مێزێکی گرانبەهای دار، لاپتۆپی نوێ، کاتژمێری دەست.** ئەمانە هەمووی نیشانەی دەسەڵات و کەنترۆڵ و پێگەی کۆمەڵایەتین. ئەوانەی ئەمانەیان هەیە، یاسا دادەنێن و یارییەکە بەڕێوەدەبەن.
3. **لەسەر مێزەکی لاوەکی وێنەیەکی هاوسەرگیری هەیە کە لە ناوەڕاستەوە شکاوە بە دوو پارچەوە.** ئەمە گرنگترین توخمە چونکە نیشانەی ئەو تێچووە مرۆڤایەتییەیە کە لەبەرامبەر پارەدا دراوە. واتە بە گەیشتن بەم ئاستە مادیە، پەیوەندی مرۆڤایەتی و خەزان و متمانە قوربانی کراوە.

ئەرکی ماڵەوە: ئەنجامدانی ئەو کارانەی کە هیچ کات کۆتایی نایەت
هەر یەکێک لەم سێ کەسە نوێنەرایەتی چینێکی جیاواز دەکات لە کۆمەڵگادا. ئەوان سێ وەڵامی جیاوازن بە پرسیاری "چۆن سەرکەوتوو بین؟"
ئەرکی ماڵەوە: ئەنجامدانی ئەو کارانەی کە هیچ کات کۆتایی نایەت

ئەم پیاوە لەسەر کورسیەکەی دانیشتووە. پشتەکی داوەتە پەنجەرە. جلوبەرگی تەواو فەرمی لەبەردایە: کەتی ڕەش، کراوات، عەینەکی ڕەش، کاتژمێری گران. لەبەردەمیدا لاپتۆپ و پارە هەیە و پەدەکەنت بە دنیاییەوە.
لەژیکی ئەم کەسە بریتیە لە لەژیکی بازاڕی ڕەها. بە ئەو سەرکەوتن تەنها بە یەک شت دەپوورێت: کەکردنەوەی سەرچاوە. پارە، دەسەڵات، کەنتڕۆڵ، زانیاری.
لە بیرکردنەوەی ئەودا هەموو شتەک نرخەکی هەیە و دەکەدرێت. کات، خزمەت، وفاداری، تەنانەت کەرامەتی مرۆڤیش. بەیە ژنەکی لەبەردەمیدا خزمەتکاریە و پیاوەکی سەر کەنەکەش نموونەیەکی شکستخواردووە کە هیچ بەهایەکی نیە.
پەکەنینەکی نیشانەی بەباکی نیە. بەڵکو نیشانەی ئەوەیە کە ئەو هەست دەکات یاریەکی بردتەوە. ئەو لە سیستەمەکەدا براوەیە و یاساکانی خۆی داناوە. بە ئەو جیهان شوێنەکە بە بەدەستهێنان و کەنترۆڵکردن، نەک بە هاوبەشی و هاوسەزی.

[illegible]
ئەم ژنە لەسەر ئۆژنە دانیشتووە و قاوەی بە پیاوە دەوڵەمەندەکە دەبات. جلەکانی فەرمین بەڵام سەکسین و دیزاینکراون بە سەرنج ڕاکێشان. پەدەکەنت و سەیری ئەو دەکات و چاوەڕێی فەرمانیە.
لەژیکی ئەم کەسایەتیە ئاڵۆزترینە. لە یەک لای ئەو بەیارەکی ئابووری داوە. لە کەمپەگایەکدا کە دەرفەتکان کەمن و پێشبەکێ زۆرە و بەکاری باوە، هەندەک کەس ناچار دەبن "سەرمایەی کەمپەایەتی و جەستەیی و جوانی" خۆیان بەکاربهێنن بۆ ئەوەی بڕەو پێش بچن.
ئەو ئیرادەی خۆی بەکارهێناوە بۆ گۆڕینی چین و پەگەی خۆی. بەیە ناتوانین تەنها پێی بڵێین قوربانییەکی بەدبەختە. ئەو ئەکتەرەکی چالاکە لەناو سیستەمەکەدا و یاریەکەی قبوڵ کردووە بۆ بردنەوە.
بەڵام لە لایەکی ترەوە، ئەم کردارە نیشانەی تەکچوونی بەهای کەرامەت و سەنگ و مرۆڤایەتیە. کاتەک مرۆڤ خۆی دەکاتە کاڵایەک بۆ فرۆشتن، ئەوا کەمپەگاش بەهاکانی لەدەست دەدات. پەکەنینەکەی دروستکراوە و پیشەییە چونکە بەشەکە لە "ئەرکەکی". ئەو نەک تەنها قاوە دەبات، بەڵکو سەرکەوتن و پاراستن دەکەت بۆ خزمەتی.

[illegible]
ئەم پیاوە لەسەر کەنەکێک دانیشتووە. جلەکی ئاسایی و سادە لەبەردایە. دەستکانی بێکەوە بەستووە و سەیری دیمەنەکە دەکات بە چاوەکی پڕ لە تووڕەیی و خەم و بێهیوایی. لە تەنیشتی وێنەیەکی

هاوسەرگیری شکاو.
لەژیکی ئەم کەسە بریتیە لە لەژیکی دەروان و دەرکەوتن لە یاری. ئەم پیاوە لە ئابردوودا هەموو شتێکی هەبووە. وەنەی هاوسەرگیریەکە بەگڕیە لەسەر خەزان و پلان و خەون و ژیانێکی ئاسایی.
بەڵام لە سیستەمێکی ئابوریدا کە تەنها بەهێزترین و بەرەحمترین دەباتەوە، ئەو نەیتوانی خەی بگونجێنێت. هەنگە ئاستی گەت، هەنگە دزی نەکرد، هەنگە خەی نەفرۆشت. لە ئەنجامدا هەموو شتێکی لەدەست دا: خەزان، پارە، پگە، باوەڕ بە سیستەم.
ئەستا ئەو تەنها بینراە. ناتوانێت شەڕ بکات چونکە دەسەاتی نیە. ناتوانێت خەی بفرۆشێت چونکە ئەخلاقی هەی پێ نادات. بەیە بەدەنگی و تەماشاکردن هەبژاردووە. تەنیەکەی لەبەر نادادپەروەری سیستەم و خەمەکەی لەبەر ئەوەیە کە زەر درەنگ تگەیشتووە. ئەو نوێنەرایەتی ئەو ملیەنان کەسە دەکات کە دەڵێن "یاریەکە لە سەرەتاوە نادادپەروەرانە بوو".

[illegible]: [illegible]
کاتێک ئەم سێ کەسایەتیە لەگەڵ توخمەکان کەدەکەینەوە، سێ یاسای سەرەکی دەبینین کە سیستەمەکە بەڕێوەدەبات.
[illegible]: [illegible]
پشکشکردنی قاوە لەسەر سینیەک ئیتر کردارێکی ئاسایی و ئینسانی نیە. بووەتە مامەیەک. خزمەت بەرامبەر پارە و پاراستن و سەرکەوتن. کاتێک هەموو پێوەندیەک دەبێتە مامەڵە، ئەوا خشەویستی و هاوەیەتی و خزانیش دەبنە کاڵا کە نرخەکەیان دادەبەزێت و دەبەرزێتەوە. ئەمەش بە ووەنی لە وەنەی شکاوەکەدا دەبینین. هەر شتێک کە نرخی مادی نەبێت، بەبەها دەبێت و فەدەرێت.

[illegible]: [illegible]
پیاوەکەی سەر کەنەکە سێیری گەندەڵی و بازرگانیکردن دەکات و هیچ ناکات. بۆچی؟ چونکە دەزانێت تاک و تەنها هیچ ناگەڕێت و تەنها خەی زیان دەکات. ئەمە دیاردەیەکی کەمەایەتیە کە پێی دەڵێن "بەدەنگی زەرینە". زەربەی خەک لەبەرامبەر نادپەروەریدا بەدەنگن نەک چونکە ازین، بەکو چونکە هەست بە بەهەزی دەکەن و دەترسن تێچووی قسەکردن و شەکردن بدەن.

[illegible]: [illegible]
سندوقی پارەی کراوە لە ژەر مەزدا و کەس سێیری ناکات. وەک شتێکی هەژانە مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت. کاتێک گەندەڵی و خیانێت و

بازرگانیکردن بە بەهاکان دەبێتە شتێکی جوانە و بەسزا، ئەوا بنـاغەی کۆمەڵگا هەڕەشەلێدەکرێت. ئەوەی دونیا نائاسایی و شەرمەزارکەر بوو، ئەمرۆ دەبێتە ئاسایی و پەسەندە.

دووەم: ئایا ئێمە دیمەنە خەیاڵی و ئەفسانەییەکان بەپێی داتاکانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و ڕاپۆرتە جیهانیەکان، نزیکترن. ئێمە دڵنیاترین چەند دیاردەیەکی ڕاستەقینەیە کە ئێمە هەموو جۆرێک دەبینین.
یەکەم: ئاستەنگەکان. لە جیهاندا جۆرێی سەروەت لە دەستی کەمینەیەکی زۆر کەمدایە. چینی ناوەڕاست لە زۆر وڵاتدا لەناو دەچێت و دەبێتە هەژار. هەندێک زۆر بەرز دەبنەوە و هەندێک زۆر دادەبەزن. هەمان دیمەنی پیاوە دەوڵەمەندەکە لەسەر کورسی و پیاوە هەژارەکە لەسەر کۆنکرێ.
دووەم: ئاستەنگەکان. یەکێک لە سەرکیترین هەکارەکانی جیابوونەوە لە جیهاندا پێستانی ئابووری و نەبوونی کاتە. خاڵێک 16 کاتژمێر کار دەکەن بە پارە و لە کاتێیدا خەزان و هاوسەر و منداڵەکەیان لەدەست دەدەن. وەک وتەیەی شکاوەکە.
سێیەم: ئاستەنگەکان. لە سەردەمی سۆشیال میدیادا، مرۆڤەکان فێربوون خەیان بفرۆشن. بە لایک، بە پارە، بە ناوبانگ، بە سپۆنسەر. ئێمە هەمان لۆژیکی ژنەکەی ناو وتەیە بەکار لە شۆوێکی دیجیتاڵی و گشتگیریدا. خاڵێک کەرامەتی خەیان دەدەنە لاوە بە بینراو بوون.

چارەسەر: ئەگەر بە تێگەیشتنێکی قوڵتر، پەیوستە بچینە ناو دەروونی هەر کەسێک و بزانین چ بووتە هۆی ئەم کردارانە.
ئەوەی ئێمە پێویستە ناوی لێبنێین: ئاو تووشی "بەهەستی دەسەڵات" بووە. کاتێک کەسێک بە ماوەیەکی درێژ لەسەرەوە بێت و هەموو شتێکی دەست بکەوێت، توانای هاوسۆزی و هەستکردن بە ئازاری خاڵێک لەدەست دەدات. بۆی مرۆڤەکان دەبنە ژمارە و ئامار و سەرچاوەی مرۆیی. پێکەنینەکەی نیشانەی ئەوەیە کە ئاو ئیتر ناتوانێت جیاوازی بکات نێوان سەرکەوتنی ڕاستەقینە و سەرکەوتنی درۆی کاتی.
ئەوەی ئاو تووشی "دژایەتی ناوەکی – Cognitive Dissonance" بووە. لە یەک لای دەروونی دژانێت ئەوەی دەیکات هەڵەیە و دژی بەهاکانە، لە لایەکی ترەوە مشکی دەڵێت "هیچ ڕێگایەکی ترم نیە، دەبێت بژیم". بۆیە پەنەکانێت و ئێستا دەگۆڕێت بە ئەوەی خۆی قایل بکات کە بۆیارەکەی دروستە. ئێمە میکانیزمێکی بەرگری دەروونیە بۆ بەرگریکردن لە خۆی.

□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□: ئەو تووشی "شکی دوای شکست و خەم" بووە. قەناغی تووڕەیی و قبوڵ نەکردنی تێپەڕاندوە و گەیشتووەتە قەناغی بەدەنگی و خەم. ئەو سەیری دەکات چونکە هیچ وزەیەکی تری بە شەکردن و گەڕانکاری نەماوە. وەنەی شکاوەکە هەمیشە یادگاری ئەوەیە کە چی لەدەست داوە و کام □□گای هەی هەبزارد.

□□□□□□□: □□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□
ئەم دیمەنە لە زەر شوەنی جیهان دەبینرێت بە شەوێکی جیاواز.
لە وڵاتانی گەشەسەندووەدا، شارە گەورەکان وەک نیویۆرک و لەس ئەنجلەس و لەندەن تاوەری بەرزیان هەیە و لە تەنیشتیاندا خەکی بە ماڵ و حاڵ و خەوێت دەژین. جیاوازیەکی گەورە.
لە وڵاتانی گەشەکردووەدا، کەمپانیا گەورەکان سەدان ملیار دەلار قازانج دەکەن و لە هەمان کاتدا کرێکارەکانیان بە کەمترین مووچە و بە بیمە کار دەکەن.
لە هەموو شوەنەک، سیاسەت و ئابووری پێکەوە گرێدراون. کەسەک کە پارەی زەری هەیە دەتوانێت کاریگەری لەسەر یاسا و بڕیارەکان و میدیا هەبێت. ئەمە هەمان کورسی گەورەی ناو وەنەیە. دەسەڵات هەرگیز بە تەنها نیە، هەمیشە لەگەڵ پارەدایە.

□□□□□□□: □□□□□□□□□□ و □□□□□□□
ئەم وەنەیە □□شبینانەیە بەڵام ئامانجی □□شبینیکردن و نا هیوایی نیە. ئامانجی ئاگادارکردنەوە و لەدانە لەسەر زەنگی مەترسیە.
لەژیک پەمان دەڵێت: هەر سیستەمەک کە تەنها یەک پەوەری هەبێت بە سەرکەوتن و بەها، ئەوا لە کۆتاییدا دەشکێت. ئەگەر تەنها "پارە" پەوەری سەرکەوتن و بەها و مرۆڤایەتی بێت، ئەوا مرۆڤایەتی دەدەڵێت و دەگاتە ناوەوەی ئەو ژوورەی ناو وەنەکە.
چارەسەر چیە؟ چارەسەر لە دەست هەر سە کەسایەتیەکدایە. هیچ کەسەک تەنها قوربانی نیە و هیچ کەسەکیش تەنها تاوانبار نیە.

1. □□□□□□□ □□ □□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□□□□□ کە پـــــــارەکەی بەکاربهێنێت بە دروستکردن و پاڵپشتی و کارهێنان نەک تەنها بە کەکردنەوە و خەزنکردن. دەسەڵات بە بەرپرسیاریەتی دەبێتە گەندەڵی و وەرانکاری.
2. □□□□□□□ □□ □□□□ □□□□□□□□□□ کە بڕیار بدات کەرامەت و سەنگ و خۆشەویستی خەی گرنگترە لە هەر سامان و ناوبانگەک. گەیشتن بە بەها، لە □استیدا گەیشتن نیە بەکو دەڵانە.
3. □□□□□□□ □□ □□□□ □□□□□□□□□□ □□□ □□□□□□□□□□ کە لە جیـــــاتی

بەدەنگی و خەم، دەنگ بەرزبکاتەوە و هاوپەیمانی دروست بکات و سیستەمێکی تر داوا بکات. گەلانکاری هەمیشە لەلایەن تاک و بەدەنگانەوە دەست پێدەکات.

ئاگەرنا، شارەکە لە دەرەوە بەردەوام دەسووتێت و ئەمەش لە ناوەوە سەیری یەکتری دەکەین و بازرگانی بە یەکتر و بەهاکانمان دەکەین تا ئاژەک هیچمان نامێنێت جگە لە پارەیەکی بەبەها و وێنەیەکی شکاو.

ئێستا کات: ئەم وێنەیە پرسیارێکی لاستوخە لە ئەمە دەکات. تە کام کەسیت لەم سێ کەسە؟ و گرنگتر: تە دەتەوێت لە کوێی ئەم شارە بسووتێیت؟ لەسەرەوە لەگەڵ دوکەڵەکە، یان لە ناوەوە لەگەڵ بەدەنگیدا؟

دوو مەقام لە مەگەلەکەوە.. نەوزاد بەندی

(1)
ـــ کێلەیی و سەرشێیتان باش ـــ

بیریارێکی وەک سەید قوتب دەیان ساڵ پێش ئێستا لەوە ئاگاداری کردووینەتەوە کە باج و سەرانەی ژەرچەپەکیی، زەر قورسە و ئاژە بە ئاژە زیاتر دەبێت، بەڵام باج ی سەربەرزیی یەک جارە، یان لوتی زاڵمەکان ئەشکەنیت و مافەکانت وەرئەگریتەوە، یان لوتت ئەشکێنن و شەهید ئەبیت وەک عەولە سیس و مامەیشە و عومەر موختار و گوڵسورخیی و سمکوی شکاک ..
بەڵام وا دیارە میللەتی ئەمە باج ی یەکەمیانی هەڵبژاردووە، واتا باج ی سەرشێیی .. ئەوەتا مافیاکان و گوندەکانی دەسەڵات ئاژە بە ئاژە مافی ئەو میللەتە زیاتر زەوت ئەکەن .. زیاتر سندمی پێ و کەلەپچەی دەست و تەوقی گەردنیان توند ئەکەنەوە .. ملیان زیاتر پەکەچ ئەکەن و سەریان زیاتر پێ شۆڕ ئەکەن ..

ئەوەتا دوای زیاد بوونی دۆلار ئەوەندە و زیاتری نرخی کارەبا، بە دوو مانگ جارێک موچە دابەش ئەکەن، ئەگەر پارەی کارەبایش نەدەیت، کارەباکەت ئەبڕن..ئەستایش خەریکی گەڕان کردنی بەیارمەتین کە کاتە دوای دوو مانگ موچەیەکت وەرگرت، نەتوانیت هەموو موچەکەت لە ئەی تی ئەمکانەوە هابکەشیت و تەنها نیوەی موچەکەت هی خۆتە، بە ئەوەی نیوەکەی تری لە بانکەکانیاندا بمێنێتەوە و ..کار و پڕۆژە و پاوانخوازییەکانی خەیانی پە جەبجە بکەن.. ئەمە لە کاتێکدایە فەرمانبەری سەرشەی ملکەچ بە پێنجا شەست هەزار جارەک، موچەیەک وەردەگرێت کە نیوەی قەرزە و نیوەکەی تری هەرچەنە بە بە نانەسکیی ئەیگەیەنێتە پانزەی مانگ، ئیتر چۆن نیوەی موچەکەی هاکەشە و نیوەکەی تری لەگەڵ بە دز و مافیاکانی دەسەڵات ؟؟
ئە ئەوە باجە قورسەکەی سەرشەیی و کێلایەتییە کە میللەت هەیبژاردووە و ..هەژ بە هەژ قورستری ئەکەن، دەسەڵاتە مافیاکە هەژ بە هەژ سەرانەی زیاتری لێتان ئەوێت، دەستیان خەش بێت و ئەویش پیرەزتان بە باری قورسی تازە، کەر لەژێر باردا نەتپە، عومری زایعە ..
دەسەڵاتی پارەخەر و ناهەوا، بەویشەوە ناوەستێ، ئەهەت سفرەکانی سەر پارە لادەبەم بە ئەوەی پارەی ماهەکان پەلکەشی بانکەکانمان بکەین، هەبوونی سەد هەزار دۆلار لە هەر ماڵێکدا یان هەبوونی بیست ملیۆن دیناری عەراقیی، بە دزی و گەندەڵیی دادنرێت و دەستی بەسەردا ئەگیرێت !!
دەسەڵاتی کوردییش دەمی بە ئەو بەیارە نایابانە ئاو دەکات و ..لە پەستا دەستخەشیی و پشتگیریی خەی بە دووپات و سێپات ئەکاتەوە..
تەماشای ئەو بە ویژدانییە بکەن، گەلی برادەرینە ..
دەسەڵات و چواردەورەکەی لە وەزیر و گزیر و پەرلەمانتار و مناڵ و توانێ و حیمایە و کچە مەدەل و سەگ و تانجییەکانیان، یاری بە لەگزس و جی کەاس و ڤەلا و ملیارەها دۆلاری ئەو نیشتمانە دەکەن و .. هەپەدراو و پارەزراون، کەچی فەکەسەکەیان خستەتە سەر میللەتەکە و ئەیانەوێ ماهەکان بپشکنن، نەک بە ووتار و بەیاننامەی قەدەغە، بەڵکو بە بەینی ماهەکان و خستنیان بە سەر ساجی عەلی ..
تە تەماشای ئەو ناکەس بەچەییە بکەن هاوڵێیان، کۆی بەهەوبەری بانکی ناوەندیی عەراقیی بە نمونە، تابلۆی ئوتومبیلێک لە ووڵاتی ئوردون بە نزیکەی نیو ملیۆن دۆلار ئەکڕێت لە مەزادێکی ئاشکرادا، کەچی ئەو دەسەڵاتە بە مەاڵێ ئەیەوێ بە ماهەکاندا بگەڕێت، بە ئەوەی فەرمانبەرێکی کەم مەسرەف یان بازرگانێکی سەرکەوتوو کە پارە و سامانێکی کەکردەتەوە، لەی بدزێت .. ئەمە ئیدارەی دەوڵەتە یان بەینی شانەی هەنگ؟

کاکە من پارە و داهاتەکەم خەرج ناکەم و کەی ئەکەمەوە، موچەی خەمە، داهاتی دوکان و بازرگانیی خەمە، خەرجی ناکەم .. بۆ ئەوە چی ؟ خەرجی ناکەم و کەی ئەکەمەوە و لە ماڵەوە کەنکەن و ڕەسمەنەی پێ ئەکەم، بۆ ئەوە چی؟ .. بۆ نمونە هیوایەتم کەکردنەوەی پارێیە، بۆ ئەوە چی؟ هیوایەتە و لە کەسم نەدزیوە وەک ئەوەی دزی ملیارەها دۆلار و هەزارەها کیلۆ ئاڵتونی ئەو خەڵکە .. موچەی خەمە و خەرجی ناکەم و کەی ئەکەمەوە ..
ئاخر عەبدوڵای مەلا نوری ناحەقی نەبوو، ئەیووت لەماڵەوە دوو سێ پارچە چەکم هەیە، هەر کەسێ بێت پەوڕی زیرەکم بۆ ببەستێ و کارەبا و ئاوم ببڕێت، ناهێڵم ..تەقەی لێ دەکەم، مافی خەمە داکەکی لە ماڵەکەی خەم بکەم.
جا کاکە عەبدوڵا، میللەتە سەرشێتەکە تێنانێت نێوەڕا لایک و دەستخۆشیەک لەو پێشنیارەت بکات، ئەوەتا ئەمڕۆ هەموو پەوڕی ئاو و کارەبای گران و هەموو شتەکیان بۆ بەسترا و ئەوەی پارەی نەدا، لێیان بڕی ..
ئەستایش ماوەیەکی تر، پاپاکانی سیاسەتی سەدەکانی ناوەڕاست دەبنەوە و دەن ماڵ بە ماڵ ئەگەڕێن بزانن چەندت لە داهاتەکەت پاشکەوت کردووە، بۆ ئەوەی لەت بدزن .. ئەگەر موچەخۆریشیت، دوای دوو مانگ کە موچەیەکیان بۆ فەرمایت وەک چۆن ئەسقانێک بۆ سەگ فڕێ دەدرێت، بۆت نییە هەموو ئەسقانەکە هاکێشیت، ئەبێ تەنها نیوەی ئەسقانەکە ژەهری مار بکەیت ..
بەدبەختیت؟ بەردەوامیت لە باج و سەرانەی سەرشێتیی ؟ بەدبەخت و بەردەوامبە ..ئافەرین ..
زەرباشە ، دوای ئەوە باج و سەرانەی تریش بەڕەوێ کە وات لە دەکەن لەو شەوە پشیمان بیتەوە کە باوکت لە سجلی ژیاندا قەیدی کردیت.
کۆیلەیی و سەرشێتیتان باش ..

(2)

ـــ ئەوە خاسی ئەکەن یان خراو ؟ ـــ

ئەڕە جەماعەتێک بە ناو ئەپزیسیۆن و داکەکیکار لە مافی هاووڵاتیانی هەرێم لە بەغدا و هەرێم پەیدا بوون، لە گووتار و ڕووکەشدا، هەوە و کار و ووتەی جوان و پە سەز و خرۆش دەدەن بە گوێی میللەت و ڕاگەیاندنەکاندا، هیوا و ئاوات و خەونی شاعیریی لە ناخی میللەتدا ئەچنن، ئەمانە تا ئەڕە جێگای دەستخۆشین و یەک دنیا زانیاری دزینی نیشتمان و دەسخستنە بینە قاقای میللەت ئاشکرا

دەکەن و یەک دنیا دەستخۆشیی لەلایەن خەڵکەکە و دوو دنیا جنێو و جنت و نەفرەتیش لالایەن مامان و دایەنکانی دەسەڵات لە خۆیان کە دەکەنەوە .

بەڵام بە دیوە کرداریی و واقیعییەکەدا، ئەم پاڵەوانە قسە زانە بەجەرگ و ئازا و قسەکەر و گەخنەگرانە، بەردەوام قوە دەکەن بەسەر میللەتەکەدا، چونکە بە بە ئاوەی هیچ دەسەاتێکیان هەبە و بە بە ئاوەی هیچ کەسە پشقل بە کاویان بپاوێت، دەسەاتە نەرجسییە لە خەازییە بە بیانووگەلکی کوردیی ئاوروژێنەن، ئاویش بە وان ناوێرە و بە میللەت شێرە، شەلم کوێرم بەردەبێتە گیانی میللەتە ملکەچە نەزانە داماوە بەغیرەتە خەسیوەکە و ..یسواتری دەکات .
بە نمونە کاتێک موچەی مانگانە دەدرا و هیچ کەشێک نەبوو، جەماعەتی سەرگردەکە دروشمی بینناوەی موچە بە کابانی ماڵیان وروژاند، ئەم دروشمە، بیانوی بین و پاشکاوتکردنی موچەی پیاوانی ماڵی دا بە دەسەاتە نەرجسییەکە، بەو جەرە ئاو سزا بە کەمەڵ لەو ساوە هەتا ئەمڕیش بەردەوامە و موچەی کابانی ماڵیش ، سفر یەک بە دەستەوە.

پەش چەند هەفتەیەک کەمەڵک قسەکەری تووڕەی ڕووتەک لە بەغدا، باسی ئاویان ئەکرد کە حوکمەتی ناوەندیان لە گرانیی نرخی سووتەمەنییەکان لە هەرەم ئاگادار کردەتەوە، وا لێزنە پەک دەنن و .. نرخی بەنزین و نەوت و غاز ناکو بەغدا لە دەکەن ..
ئەم قسەیە، دەسەاتدارانی هەرەمیان تووڕە کرد، سەرەتا بەنزینیان لە هەرەمدا نەهەا ..دوای ئاوە خراپترین جەری بەنزینیان بە دوو ئاوەندەی پەش قسەکەرەکان، خستە بازاڕەوە .. ئیتر بەنزین بوو بە کەشێکی گەورە و ..سەرەی بەنزین و ناوستانی فیول پەمپ و شکانی پستەن و جەرەها کەشەی تر هاتە ئاراوە و یەخەی هاووەاتیانی گرت .
لەرەدا بە ئاشکرا و بە چەند و چوون، بە عەلی حەمەساڵح و دکتەر غالب و ئەحمەدی حاجی ڕەشید و هاوئاوازەکانیان ئەڵەم :
ئایا ئاوە لەگەڵ دەسەاتی هەرەمدا شەریکن و ئاو کەیسانە ئاوروژێنن بە ئاوەی بیانوو بدەنە دەسەاتداران، تاکو گرانیی و قات و قڕیی زیاتر بەسەر هاووەاتیانی هەرەمدا بسەپێنن؟
ئەگەر شەریک بن، خوا لێتان قبوە ناکات و ..یسواتان ئەکات، چونکە میللەت نوزەی تیا نەماوە و ناتوانە هیچتان لە بکات.
یان ئایا ئاوە کانفامن و .. کەشەی تایبەتیی و کەسیتان لەگەڵ دەسەاتدارانی هەرەمدا هەیە و بە تەرکردنی غروری خەتان، فیلکانی دەسەات ئەجوڕێنن و دەفع ئەکەن بە ئاوەی زیاتر میللەت بشەلن ؟

ئایا ئەو خەڵکەکی هەڵپەرست و خۆپەرستن و .. لە پێناوی ناوبانگی خۆتان و ..دەستخستنی لایک و سەبسکرایبی پێجەکانتان و .. زامنکردنی دەنگدەرەکانتان بە هەڵبژاردنی داهاتوو، ئەم یارییە ئەکەن و سەری میللەت ئەکەن بەو هەموو کێشە و گرانیی و قات و قڕییەدا ؟
هەر کامەکیان بە،پێتان دەڵێم ئەو بوونەتە بەڵای سەر بە هاووڵاتیانی هەرێم و .. بەدەنگبوونتان زەر باشترە لەو قسە و هەوڵە دەنکیشەتیانەتان .. هیچ دەسەڵاتێکی کرداریتان نییە، ئیشتان تەنها وروژاندنی دەسەڵاتدارانی هەرێمە بە ئەوەی زیاتر بەربێتە گیان و ماڵ و سامان و ژیانی ئەو میللەتە سەرشێتە ملکەچە مردووە.
عەلی کوێی ئەبو تالب، ئەیوت : ئەحمەت لەو کەسەی کە تواناکانی خۆی ئەزانێت و لە سنوری خۆی دەرناچێت.
ئەو بە توانا و بوودێ و دەست سپین و .. لەسەر زەوی هیچ شتەکتان پێ ناکرێت، هەر بۆیە تکاتان لێ دەکەم، وەک پەڵەمانتارانی تر بەدەنگ موچە چۆرەکانتان وەربگرن و دەست لە یەخەی ئەو خەڵکە بکەنەوە ..
شەرێ کارتێنیەکان، وەزعەکە خاس مەکەن با خراوتر نەوە ..

وتێک بە بیانووی کاغەزە هەزاران ساڵەکەی تیقییەکی پرۆفیشناڵ.. شوان عەباس بەدری

بیست دەقیقەیەک لەمووبەر بە ئەکاوت پارچە ڤیدیۆیەکم لە فەیس بووک بینی کە کابرا دەیگوت؛کاخەزی ئەم قورئانە دەگەڕێتەوە بۆ 2000 سال تا 3000 ساڵ و کابرای مایک بەدەستیش لە خۆیەوە ماشاڵا ماشاڵای بۆ دەکرد و هیچ زانیارییەکی نە لەبارەی بابەتەکەوە هەبوو و نە لەبارەی مەژووی ئیسلام و کەرکردنەوەی قورئان و نە لەبارەی مەژووی کاغەز !
با من لێرە چەند زانیارییەکی مەژوویی کورت لەبارەی کاغەز و ئیسلام و قورئان بخەمە بەردەمتان.
کاغەز بە مانا سەردەمییەکەی هەمووی 1900 ساڵ لە چین دروستکراوە

و لە ساڵی 751زایینی و دوای جەنگی تالاس گەیشتە سەرزەمینی ئیسلام، هەروەها لە سەدەکانی یانزە و دوانزەی زایینی لەلایەن موسەمانانەوە گەیەنرایە ئەوروپا، میسرییەکان نزیکەی 3000ساڵ لەمەوبەر گیای پاپیرسیان وەک کاغەز بەکار دەهێنا کە لە راستیدا کاغەز نەبوو و تەنها گیایەک بوو و دوای ماوەیەک شی ئەبووەوە، سەمەری و بابلییەکانیش دیارە چیان بەکارهێناوە، ئا لەرەدا دەردەکەوێت کە باکگراوندی رۆشنبیری و زانیاری و زانیاری گشتی بە میدیاکار چەند گرنگە بە ڕاستکردنەوە و گەیاندنی زانیاری دروست بە بینەر و خوێنەر !

مێژووی ئیسلام خەی 1448 ساڵە و مێژووی کەکردنەوە و نووسینەوە و پەداچوونەوە و یەکخستنەوە و بەاوکردنەوەی قورئان بە شارە سەرەکی و گەورەکانی جیهانی ئیسلامیش دەگەڕێتەوە بە ساڵی 651 زایینی، ئیتر نازانم ئەم 3000 ساڵە لە کوێوە هاتووە !!؟

لەلایەکی ترەوە گریمان ئەمە وا کابرای قورئان بەدەست بە هەڵە ساڵەکەی وتووە و پەیامنەرەکەش زانیاریەکانی سفری دوای فائیزەیە ئاخە لەو کەناڵە کە خەی بە بە کابرە ئەزانێت و شەو و ڕۆژ بە شان و باڵی خەیدا هەڵەدات شارەزایەکیان تێدا نەبوو بێ؛ بە خاتری خوا و قورئان کوا شتی وا هەیە و بەاوکردنەوەی ئەم بابەتە ناڕاستە کاریگەری لەسەر ڕاستگۆیی کەناڵەکە ئەبێت!؟

ئەم بابەتە نموونەیەکی زەر بچووکی ئەو شەواوی و بە سەروبەرییەی ناو میدیای کوردیمان بە ئاشکرا دەکات و ئەو بەناو پەیامنەرە مایک بەدەستەش کە لە ئێستادا کار بە میدیایەکی حزبی دەکات نموونەیەکی زەق بە ئەو کەسانەی کە لەخەیانەوە و لەبەر نەزانی کەسە یەکەمکانی ناو میدیا یان بە دەستی ئەنقەست هەنراون و خوا ئەزانێ ڕۆژانە خەی و هاوشێوەکانی چەند زانیاری هەڵە و نادروست دەدەن بە گوێی بیسەر و بینەرەکانیان.

ڕەنگە هەکارەکی سەرەکی زەق کردنەوەی کەسە نەزانە بەناو ڕاگەیاندکارانە ئەوە بێت کە زەربەی هەرە زەری ئەوانەی کە لە ئێستا لەپرسراو و بەرپرسی یەکەمی تەلەفزیۆن و رادیۆ و دەزگا و میدیاکانن خەیان فەیان بە هیچەوە نییە و لەبەر خاتری خاتران و لە بارودۆخەکی تایبەت یان بە ماستاوچێتی و هاوڕێتی و پلەی حزبی و خزم خزمێنە گەیشتووەتە ئەو پلەیە و هەر بۆیە بە داپۆشینی نەزانیان هەوە ئەدەن کەسانی نەزانتر لە خەیان بێنن و لەو میدیا و دەزگایانە کەیان بکەنەوە کە لەپرسراویانن و ئەوانەی لە خەیان بەرزترن لە ڕووی کار و ئەزموون و زانیاری و زانستی میدیا و کاری ڕۆژنامەنووسییەوە دەمکووت بکەن و دەریان پەڕێنن دەرەوە.

شوان عەباس بەدری

پاراستنی ناوچە شوێنەواریییەکان ئەرکێکی نیشتیمانییە.. ئەحمەد کامەران

هەر گەلێک نەتوانێت ناوچە شوێنەواریییەکانی خۆی بپارێزێت، بگەلێکی مردوو لە قەلەم دەدرێت. چونکە هەرناوچەیەکی شوێنەواری بە ئەمە بەمانای ناسنامەی زیندووبوونمان دێت لە ڕووی مێژوو و شارستانییەوە .
کوردستان ناوچەیەکە لە ڕووی سامانی نیشتیمانی و پیشەسازی ئەجگار دەوڵەمەندە. کەچی دەبینین وەکو پێویست گرنگی بەسامانە نیشتمانییەکان نەدراوە یاخود فەرامۆش کراوە ، تەنیا چاوەکان لەسەر سامانە پیشەسازیەکانە . لەکاتێکدا ناوچە شوێنەواریەکانی کوردستان گەورەترین سامانی نەتەوەیی ناوچەکەیە . دەتوانین لەهەمانکاتیشدا بکرێتە دەسکەوتێکی گرنگی سەرچاوەی دارایی بۆ بوژانەوەی وڵات . بە نمونە وڵاتی میسر یەکێکە لە وڵاتە عەرەبیانەی سەرچاوەی سەرەکی داهاتی وڵاتەکەی لەسەر کەرتی شوێنەوار و گەشت و گوزارە. حکومەتی ئەو وڵاتە بەشێوەیەکی زۆر ئەرکی پاراستنی ناوچە شوێنەواریەکانی کردۆتە کاری لەپێشینەی خۆیدا. هەستاوە وزارەتێکی تایبەت بە شوێنەواریان دامەزراندووە کە دەرچوانی بەشە شوێنەواریی و گەشت و گوزار سودمەندی سەرەکین لێی. زەرترین هەڵی کار لە کەرتە شوێنەواری و گەشتیاریەکان ڕەخساوە بە گەنجان. جگە لەوە توانیویانە سانایەکی زۆر دراوی بیانی لە ڕێگای هاتنی گەشتیارەوە بهێنرێتە وڵاتەکیانەوە بە مەبەستی بوژانەوەی وڵات. ئەمەش لەڕووی ناوچەی شوێنەواری وەکو هەر وڵاتێکی دیکەی خاوەن شارستانییەت ، زەرترین و گرنگترین ناوچە شوێنەواریەکان لەلای ئەمەی کوردە. بەڵام جێگای داخە تاوەکو ئێستا حکومەت و لایەنی پەیوەندیدار خەمێکی تەواوەتی لێی ناخۆن . جێگای ئاماژە پێکردنە ئەگەر سەرجەم ناوچە شوێنەواریەکان نەژەن بکرێنەوە ڕێگاوبانێکی دروستیان بۆ فەرام بکرێت. لە ٣٠٪

دەتوانێت داهات بۆ حکومەت دابین بکات ، تەنیا بەیەک کەرتی وەکو شۆنەوار .

ئایا ئەرکی حکومەت چییە لەبەرامبەر پاراستن و پشخستنی ناوچە شۆنەواریەکان ؟

بە وەڵام دانەوەی ئەم پرسیارە دەتوانین پشت بەم خاڵە سەرکیانەی خوارەوە ببەستین :

- دیاریکردنی بوجەیەکی تایبەتی ساڵانە بۆ نەژەنکردنەوەی پۆیستی ناوچە شۆنەوارییەکان ، بەشکیان هەڵشەی بەردەوامی دامانیان لەسەرە .

-دامەزراندنی کادیرانی بواری شۆنەوار لەسەرجەم ناوچە شۆنەوارییەکان ، بەشکیان وەکو پالیسی شۆنەواری دەست بەکاربن هاوشۆەی وەاتانی دیکە ،بە مەبەستی پاراستنی ناوچەشۆنەوارییەکان لەکاتی سەردانی کردنی گەشتیار . بەشکی دیکە وەکو ڕێبەری شۆنەواری بتوانن لەکاتی هاتنی گەشتیار هەشداری و ڕێنمایی گرنگ پشکەش بە سەردانی کەران بکەن ، لەبارەی مەژووی ناوچەکەو چالاکیەتی پاراستنی .

- زیادکردنی وانەیەکی تایبەتی شۆنەواری لەلایەن وەزارەتی پەروەردەوە، بۆ قۆناغی سەرەتایی . لەوێگایەوە بتوانرێت قوتابیانی قۆناغی سەرەتایی ئاشنای شۆنەوارەکانی کوردستان بکرێن. لەپاڵیدا هەشیاری پێیان بدرێت لەکاتی سەردانی بۆ ناوچە شۆنەوارییەکان ، پاک و خاوێن ڕابگرن و دەستکاری شۆنەوارەکان نەکەن. چونکە قوناغی خوێندنی سەرەتایی دەستپێکی دروستکردنی تاکێکی تەندروست و هەشیارە بۆ کۆمەڵگا .
- ساڵانە لەڕێگای بەڕێوەبەرایەتی شۆنەوارەکانەوە کادیری تایبەتی شۆنەواری بنەدرێنە دەرەوەی وڵات بۆ مەبەستی ڕاهێنان و ئەزمون وەرگرتن لەو بوارەدا .
- دامەزراندنی ئەپێکی فەرمی تایبەت بە مۆبایل ، کە هەموو هاوەاتییەک بتوانێت دەستی پێ بگات و سودمەند بێت لە بڵاوکردنەوەی بابەتی شۆنەواری و گەشتگوزار. لەهەماکاتیشدا هاوەاتیان بتوانن لەڕێگای ئەو ئەپەوە نامەی ئاگادارکردنەوە بنێرن بۆ لایەنی پەیوەندیدار ، لەسەر پرسی دەزینەوەی

پارچەیەکی شونەواری یان هەر کەم و کورتییەک لە بوونی ناوچە شونەوارییەکان و گشتیارییەکان .

ئەحمەد کامەران

پەناسەیەکی زانستیانە بۆ شکستێکانی دەسەڵاتی جووت حیزب.. گەران هەڵبجەیی

بۆ پرسیارێ دەست پێدەکەم کە دەڵێت[ئایا دەسەڵاتی کوردی شکستخواردوە؟] بۆ ئامان هەموومان دەڵێین بەڵێ شکستخواردوە.
گەر بێین دادوبێدادی خەڵک،گلەییی و تەخنە وناڕەزایی،تادێگاتە ئاستی زمانی زبری هاوڵاتیان ،گەر هەموو ئەمانە بکەینە پێوەر ئەوە بەدڵنیاییەوە ئاماژەن بۆ شکستی دەسەڵاتی یەکێتی و پارتی.
بەڵام ئایا ئەم پەناسەیە بەسە بۆ ئەوەی بڵێین دەسەڵاتی کوردی لەگۆڕداوی شکستیدا دەخوەێتەوە؟ جا بۆ ئەوەی پەناسەو خەسڵەتی دەسەڵاتی شکستخواردوو کە مەبەستمان دەسەڵاتی هەرێمی کوردستانە،وەک خۆی پەناسە بکەین ، پێویستمان بە تەعریفە نیودووڵەتیەکان هەیە،کە دەکرێ وەک چواچێوەیەکی ستانداری جیهانی وەریان بگرین.
ئەو چوارچێوەی کە ئەمڕۆ لە جیهاندا باوە و وەک پێوەری جیهانی زانستی بۆ پەناسەی دەسەڵاتە شکستخواردوەکان تەعامولی پێدەکرێت، دەین دەیبەین بەبەای دەسەڵاتی چووت حیزبدا، تا بزانین ئەو چوارچێوە دەیانگرێتەوە یا نا. جا من هەوەدەم لەچەند خاڵکدا کەیان بکەمەوە.

١.لە زانستی سیاسی و پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا حکوومەتی شکستخواردوو (یان دەوڵەتی شکستخواردوو) بۆ دەسەڵاتە ناوەندیە دەگوترێت کە سەروەری و کۆنتڕۆڵی خۆی بەسەر خاکەکەیدا لەدەستداوە، و ناتوانێت ئەرکە سەرەتاییەکانی حوکمڕانی و پارێزگاری لە هاوڵاتیانی خۆی بکات.

٢.لەدەستدانی شەرعی ومتمانەی خەڵک، بەتوانایی دەوڵەت لە سەپاندنی ئاسایشی ناوخۆ و پاراستنی سنووردکانی، سەرهەڵدانی میلیشیا[هێزی چەکدارەی دژەوەی هێزە فەرمیەکان]، زیادبوونی تێکدکانی تاوانی ڕێکخراو کە ڕکابەری دەسەڵاتی ناوەندی دەکەن.

٣.لاوازی یا نەمانی کاریگەری شەرعیەتی دامودەزگاکان، نەبوونی سەروەری یاسا، بەربڵاوی گەندەڵی لە هەموو سێکتەرو بوارەکاندا بەنرخبوونی دەسەڵاتی دادوەری ، بەتوانایی ئیداری لە بەیاردان یان جێبەجێکردنی بڕیاری سیاسی .

٤.بە توانایی لە پشکێشکردنی خزمەتگوزاریيە سەرەتاییەکان، شکستی تەواو لە دابینکردنی پێداویستییە سەرەکییەکان بە دانیشتووان، وەک کارەبا، ئاوی خواردنەوە، چاودێری تەندروستی، پەروەردە و ژێرخانی سێکتەرەکانی تر.

٥.تێکچوونی ئابووری گشتگیر، کەمبوونەوەی بەرهەمی ناوخۆیی بەهۆی نەبوونی پشتگیری لایەن دامودەزگا فەرمیەکانەوە، دامانی کارساتبارانەی دراوی نیشتمانی، هەڵاوسانی زۆر و باڵادەستی ئابووری نافەرمی و چالاکییە نایاساییەکان.

٦.تێکچوونی شیرازەی کۆمەڵگا و ئاوارەبوونی هێزی ئایندە {گەنجان}، تووندبوونەوەی ململانێی نەتەوەیی یان تائیفی، زیادبوونی ژمارەی کەچی زۆرملە لە ناوخۆدا، لاوازبوونی هەستی نیشتمانی بەهۆی سەرقاڵی بە کێشە زۆرەکانی ژیانەوە. [حیزب،خێڵ،ناوچە، کەسانی خاوەن نفوز و هێزی چەکدار]، ئامانە دەبنە جەگرەوەی ناسنامەو دامەزراوە فەرمیەکان.
چوارچێوەی ستاندارد:
دامەزراوە و توێژینەوە نودەوەتییەکان وەک (سندوقی ئاشتی)، لە ڕێگەی پەرەپێدانی دەوەتە شکستخواردوەکانەوە، بە پێوانەکردنی تایبەتمەندییەکانی شکستخواردوو و پتر پشت بە سێکتەرەکانی، ئابووری و سیاسی دەبەستن .لەڕێگەی ئەم پێوەرانەوە ڕیزبەندی وڵاتان دەکەن لە بواری شکستیدا کە تا ڕادەیەکی گونجاو دەیسەلمێنن کە هەندێک لە حکومەتەکان چەندە نزیکن لە لەدەستدانی کۆنترۆڵ و سەقامگیری.
پشتبەستن بەم پێناسە باوەڕپێکراوە، دەتوانین بڵێین دەسەڵاتی یەکێتی و پارتی لە پتر لە[٣٠] ساڵەی تەمەنی حکومەانیاندا، بەشی شەریان بردەکەوێت وەمزنترین شکستخواردوون، سەیر لەوەدایە لەبری هەوڵدان بۆ چارەسەر یا کەمکردنەوەیان ،بەپێچەوانەوە هەموساڵێک

شکستیەکانیان کەمترو زیاتربوون.

چیرۆکی منالان\ شازادە میهرەبانەکە.. نوسینی / تارق رسن.. وەرگێڕانی لەعەرەبییەوە/ فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

لە هەیوانی بەرزی کۆشکەکەوە، شازادە " ئلیانا " سەیری خەڵکەکەی دەکرد، بە دەستە ناسکەکانی سەماوی لەدەکردن و دەموچاوە گەشاوەکەیشی بە زەردەخەنەیەکی شیرین دەدروشایەوە. خەڵکەکەش بە بینینی شازادە جوانەکەیان کە خاوەن چاوو دڵکی پاک و میهرەبان بوو، زۆر دڵخۆشدەبوون.

بەڵام باوکیی ، کە سوڵتان بوو، لە خۆشەویستییەکەیدا بە ئلیانا زۆر زیادەڕەوی دەکرد؛ بە هاوڕێک ڕێگری لەدەکرد تەکەڵی خەڵکی ببێت و تەنها لە جەژن و بۆنەکاندا ڕێگەی پێدەدا بیانبینێت، ئەویش تەنها لە هەیوانە بەرزی کۆشکەکەوە. سەرەڕای ئەمەش، شازادە میهرەبانەکە باوکی خەی زۆر خۆشدەویست و هیوای دەخواست ڕۆژێک ڕێگەی پێبدات بچێتە نێو خەڵک و لەیان نزیک ببێتەوە، چونکە دەسەزترین هەستی خۆشەویستی و سەزی بۆیان هەبوو.

ئەو ڕۆژەی سوڵتان کۆچی دواییکرد و ماتەمینی لە سەرانسەری شانشینەکەدا ڕاگەیەندرا. خەمی شازادە میهرەبانەکە هەندە قورس بوو کە لە ژوورەکەی خەیدا گۆشەگیر بوو و بە باوکی کۆچکردووی دەگریا. لەبەر ئەوەی ئەو کچەکەی دەپاکبوو و خەری بە هەمووان دەویست.هەرکاتێک شازادە دەگریا ،بارانێکی بەخۆیش دەباری ، خەڵکی دەیانگوت : تەنانەت ئاسمانیش خەمبارە بە شازادە ئلیانا..

بە تێپەڕبوونی ڕۆژگار، هەوبارەکان لافاویان کرد و کەنارەکان پڕ بوون لە قوڕ و گەماو، ئاوی بارانیش چووە نێو ماڵەکانەوە. خەڵکەکە لە زەری و بەردەوامیی ئەم بارانە بێزار بوون و تووشی ناڕەحەتی

بوون. یەکێک لە دانا (حەکیم)ەکان گوتی:

– من دڵچەڵ لای شازادە و چارەسەرێکی گونجاوی پێشنیار دەکەم تا لەم دەخڵە بێتە دەرەوە و ژیان بگەڕێتەوە بۆ شانشینەکەمان.

کاتێک داناکە چووە لای شازادە، پێی گوت:

– شازادە میهرەبانەکەمان، خەڵک بەهۆی زۆریی بارانەکەوە تووشی زیانێکی گەورە بوون، کارەکانیان پێکیکەوتووە و گوزەرانیان خراپبووە.

شازادە بە دەنگێکی خەمناکەوە قسەکەی پێبڕی و گوتی:

– بیستنی ئەمە زۆر ئازارم دەدات، بەڵام چیبکەم کاتێک خەم و پەژارەی باوکم وازم لێناهێنێت؟

داناکە گوتی:

– ئامۆژگاریت دەکەم لە کۆشکە بەرزەکێت بێیتە خوارەوە و بەسەر هاووڵاتیانتدا بچیتەوە، ئەوکات خەمەکێت دەڕەوێتەوە و زەردەخەنەش بە سەر لێوە جوانەکانت دەگەڕێتەوە.

بەیانییەکی زوو، کاتێک خۆر تاریکیی شەوی ڕەواندەوە، شازادە ئلیانا لەگەڵ وەزیرەکەیدا بە شەقامەکانی شانشینەکەدا پیاسەی دەکرد، دەستی بە خەڵکەکە بەرز دەکردەوە، سڵاوی لێدەکردن و هەواڵی دەپرسین. کاتێک بەو شوێنە دەگەڕا، پیرەمێردێکی بینی کە کەڵەک دار بە پشتیەوە بوو و بەهۆی قورسییەکەیەوە پشتی چەماوەتەوە. شازادە ڕایگرت و پێی گوت:

– چی ناچاری کردووی بەم تەمەنە گەورەیەوە ئەم کارە قورسە هەڵبگریت؟

پیرەمێردەکە گوتی:

– شازادە میهرەبانەکە، من گەنجیی خەمم لە خزمەتی سوڵتاندا بەسەربرد، بەڵام کاتێک تەمەنم چووە سەر، وازیان لە خزمەتەکەم هێنا.. ئێستاش هەوڵدەدەم بە دار بەینەوە و فرۆشتنی لە بازاڕدا بژێوی ژیانم پەیدا بکەم، تا دەست بە هیچ کەسێک پان نەکەمەوە.

دڵی شازادە بە بزەیی و سۆزەوە بە ئەم پیاوە پیرە لێیدا، پاشان ڕووی لە وەزیرەکەی کرد و فەرمانی پێکرد کە بە هەر پیر و

پەککەوتەیەکی بەکار مووچەیەکی مانگانەی گونجاوببێتەوە کە حەوانەوە و ژیانێکی شایستەیان بۆ دابین بکات.

بەیانی زۆژی دواتر، شازادە دیسانەوە چووە نێو هاووڵاتیانی و بەسەر دۆخ و گوزەرانیاندا چوونەوە. خۆکەکە زۆر دڵخۆش بوون بە بینینی، ئەویش گوێی لە سکاڵاکانیان دەگرت و پەداویستییەکانی بۆ جێبەجێ دەکردن… لەم نێوەندەدا، چاوی بە کەسێک کەوت کە بە قامچی لە ئەسپێکی بەدەسەڵاتی دەدا کە عارەبانەیەکی پڕ لە کاڵای بە زۆگایەکی سەختدا ڕادەکێشا.
شازادە ناردی بۆ دوایدا و لێمی کرد لەسەر ئەو دڕندەییەی بەرامبەر بەو زیندەوەرە بێتاوانە نواندوویەتی. پاشان فەرمانێکی دەرکرد کە چاودێر هەبن بۆ لێپرسینەوە لە هەر کەسێک کە بەبزەیی بێت بەرامبەر بە ئاژەڵان و بارکێشان بەسەردا بسەپێنێت کە تاقەتیان نەبێت.

هەر کاتێک شازادە ئلیانا دڵگرێیەوە بە کەشک، دۆخێشی لە دڵیدا چڕی دەکرد، ڕێک وەک چۆن تەو لە خاکەکی بەپیتدا شین دەبێت. دواجار، ئەو گەورەترین بەختەوەریی خۆی لە نەوان خۆکی سادەدا دەزیەوە، ئیتر نە ئەو گریا و نە ئاسمانیش لەبەر خەمی ئەو بارانی بە خۆی باراند.

وەرگێڕانی لەعەرەبییەوە/ فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

چالاکوان و نووسەری کورد لە لوبنان خاتوو حەنان عوسمان.. ڕزا شوان

حەنان ئەحمەد عوسمان، چالاکوانێکی فەمینیستی ناسراو و نووسەرێکی کوردە. لە شاری بەیروت ـ پایتەختی لوبنان لەدایک بووە. لە زانکۆی بەیروت، بەشی وێژەی ئینگلیزیی تەواوکردووە. چەند ساڵێک مامۆستا بووە، وانەی ئینگلیزی وتووەتەوە. وەک وەرگێڕێک لە ئینگلیزییەوە کاری کردووە.

نووسەر و پەرتووکی چاپکراوی هەیە. حەنان لەبەر ئەوەی لە لوبنان رێیان نەداوە قوتابخانەی کوردی بکرێتەوە، حەنان بە زمانی عەرەبی دەنووسێت. بە دیالێکتی کرمانجی بە کوردییەکی پێتی قسەدەکات. هیواخوازە کە لە داهاتوودا بتوانێت بە کوردی بنووسێت.

حەنان عوسمانی چالاکوان:

حەنان عوسمان دامەزرێنەر و سەرۆکی (کۆمەڵەی نەورۆزی کۆمەڵایەتی و کولتووری کوردی) یە. کە لە ساڵی (٢٠١٤) دا، لە لوبنان دامەزرا. ئەندامی ئەنجوومەنی ژنانی لوبنانە، ئەندامێکی داکۆکیکارە لە مافەکانی ژنان لە لوبنان. ڕەخنەکی بەرچاوی لە داکۆکیکردن و لە ناساندنی دەزی کورد و لە مافەکانی کورد لە لوبنانداهەیە.

کۆمەڵەی نەورۆزی کۆمەڵایەتی و کولتووری کوردی. کە گرنگی بە کورد لە لوبنان دەدات، هەموو ساڵێک ئاهەنگی جەژنی نەورۆز لە لوبنان دەگێڕن. چەندین ئاهەنگ و سیمینار و وەرکشۆپی ڕۆشنبیریان لە لوبنان پێشکەش کردووون. چەند خولێکی فێرکردنی زمانی کوردییان کردووەتەوە. ئامانجی ئەم کۆمەڵەیە دروستکردنی پردی پەیوەندییە لە نێوان پێکهاتە جیاوازەکانی لوبنان لەوانە، کورد، عەرەب، ئەرمەنی، سریانی. تا ئاستاش چەند وەرکشۆپێکی هۆشیاری و پەروەردەیی و ڕۆشنبیریان، بە ژنان لە هەموو چین و توێژە کۆمەڵایەتییەکان کردووەتەوە.

حەنان تەمەنێکی پێاوپە لە خەباتی هەیە، ژیانی خۆی بە خزمەتی کورد کوردستان تەرخان کردووە. تێکۆشەرێکی ئازا و سەرسەخت و چاونەترس و قسە لەوە.

حەنان عوسمان، لە ساڵی (٢٠١٨) دا، کاندیدی کورد بوو لە بەیروت بۆ پەرلەمانی لوبنان. لە لیستی (دەنگی گەل) خۆی بۆ پەرلەمانی لوبنان کاندید کرد. بە ئاوەی نوێنەرایەتی کورد بکات لە لوبنان. یەکەم ژن و یەکەم کورد کە خۆی بۆ پەرلەمان لە لوبنان کاندید کردووبێت. دەنگی گەل بزووتنەوەیەکی کۆمەڵگەی مەدەنییە، دژی دەسەڵات و گەندەڵی و جیاکاری و ستەمکارییە. مەبەستی گەڵانکاری و نەهێشتنی تایفەگەریی سیاسی (مەسیحی، شیعە، سوننە) و گەندەڵی و باشترکردنی پێگەی ژنان و دەستبەرکردنی مافەکانیانە. کاندیدی ئەرمەنییەکان بۆ (٦) هەزار دەنگ بوو بۆ ئەندام پەرلەمان.

بەیام لە بەیروت (١٥) هەزار دینگداری کورد هەبوون. زۆربەی دینگیان نەدا. گەر دینگیان بدایە بگومان حەنان عوسمان سەردەکەوت و دەبوو بە یەکەم پارلەمانتاری کورد لە لوبنان. لە لوبناندا کورسی کەتاش بە کەمایەتییەکان نیە.
حەنان تائستا وەک ژنە چالاکوانێکی گەنجی کورد، لە چەندین کۆنگرە و سیمینار
لە لوبنان و لە رۆژئاوای کوردستان و لە ئوردوندا بەشداریی کردووە، داکۆکیی
لە مافەکانی ژنان کردووە و دژی تووندوتیژی دەرهەق بە ژنان قسەی کردووە و رۆخنەی گرتووە راپەرتی پشکش کردووە.
بوونی کورد لە لوبنادا بە پێش زاین دەگەڕێتەوە، بە سەردەمی ئیمپراتۆریەتی میتانی کوردی (١٦٠٠ ـ ١٢٦٠) پێش زاینی. بەیام لە راستیدا بوونی میتانییەکان لەم ناوچەیەدا بە سێ هەزار ساڵ پێش زاینی دەگەڕێتەوە. ئەو خاکەی ئێستا ناوی سوریای عەرەبی و لوبنان و تورکیایە، بەشێک بوون لە نیشتمانی میتانییەکانی باپیرانی کورد. بەشکیش لە کوردانی لوبنان، بە سەردەمی دەوڵەتی ئیوبی دەگەڕێنەوە، کە سوڵتان سەلاحەدین ئیوبی (١١٣٧ــ ١١٩٣) دایمەزراند. سوریا و لوبنان و فەلەستین لەژێر دەسەڵاتی ئیوبییەکاندا بوون. کەواتە کوررد لە سوریا و لە لوبنان، پێش بوونی عەرەب لەم شوێنانەدا بووە. عەرەبەکان بە ناوی فتوحاتی ئیسلامییەوە، ئەو شوێنانەیان داگیرکرد. کەچی لە ئێستادا مافیان لە خاوەن ماڵ حەرام کردوون و کورد بە بێگانە ناودەبەن!؟ (نووسەر: رەزا شوان).

حەنان عوسمان دەڵێت:"تا ئێستا کورد لە لوبناندا هیچ مافێکیان نیە. وەک هاوڵاتیی پلە دوو ڕەفتاریان لەگەڵدا دەکەن. دەوڵەتی لوبنان کوردی پشتگوێ خستووە، بە بەشێک لەتایفەی سوننە دەیانزانێت". حەنان عوسمان درێژە بە قسەکانی دەدات و دەڵێت:"پێویستە گەلی کورد، وەک نەتەوەیەکی جیاواز و خاوەن داب و نەریتی و تایبەتمەندیی ناوازەی خۆی سەیربکرێت. من کار بە پارێزدانی زمانی کوردی و دامەزراندنی قوتابخانە و ناوەندی ڕۆشنبیری و کەمەایەتی دەکەم".
حەنان عوسمان، ئەندامی هەماهەنگی کەنفرانسی ستار بوو، کە بە دیالۆگ و پتەوکردنی پێوەندییەکانی نێوان کورد و

عەرەب، لە (٢٢/ ژانیوە/ ٢٠٢٢) لە عەمانی پایتەختی ئوردن بەدواچوو، حەنان وتاریکی لەم کەنفانسدا پێشکەش کرد. دوای لە ژنانی جیهان کرد، کە لە دژی تۆندوتیژی بڕامبەر بە ژنان یەکبگرن.
حەنان عوسمان:" یەکێک لە ئاستەنگە هەرە بڕچاوەکانی بەردەم گەلی کورد، بە درێژایی مێژووی دوور و درێژی، خۆاگری و ئاپۆینە جەماوەرییەکانیان، نەبوونی یەکێیزی نێتەوەیی بووە،. دوژمنانی کورد هەرێکیان هەبوو لە چاندنی ناتەبایی و دووبەرەکی لە نێوان گەلی کورد و پارتە سیاسییەکانیدا، هەگریان لەکردن لە گەیشتن بە هیچ دیدگایەکی هاوبەش یان ئامانجێکی سیاسی هاوبەش کە خزمەت
بە یەکگرتوویی کورد بکات". دەشێت:" هەموو کوردێکی بەهێز و نیشتمانپەروەر
کە خەمی بەرژەوەندیی گەلەکەی و خاکەکەی بێت، هەموو جارەکانی ململانێی کورد
و کورد، هەتددەکاتەوە و داوای گفتوگۆ دەکات، بە چارەسەرکردنی ناکۆکییەکان. پێویستە دەرفەتکان بە دەزی کورد، لە قەناغی مێژووییی ئێستادا بقەزرێنەوە".
حەنان ئاواتەخوازی یەکگرتنی کوردە. خوازیارە کە کوردیش وەک نەتەوەکانی تر، ببێت بە خاوەنی دەوڵەتی سەربەخۆی خۆی. ئەوەی بە ئەوان رەوایە، بە کوردیش رەوایە. ڕەخنەش لەو تەوانینە تەسکانە دەگرێت، کە هەندێک لە گروپەکان کە سەبارەت بە پرسی کورد هەیانە. چ لەلایەن کەمێک ناسیۆنالیستی عەرەبی شۆڤێنی یان هەندێک لە ناسیۆنالیستی عەرەبی تونددەوەو هەیانە. وەک ئەوەی کورد بیەوێت جیهانی عەرەبی پارچەپارچە بکات. یان ئەوەی لە ئێستا دابشبووە دابشی بکات. ئەمە بەچوون و تێگەیشتنێکی نادروست و هەڵەیە لە پرسی کورد.

حەنان عوسمانی نووسەر و ڕۆژنامەنووس:
حەنان ماوەیەکی زۆرە لە دونیای نووسیندا، بە زمانی عەرەبی لەسەر پرسە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان دەنووسێت، بە تایبەتیش ئەوانەی پەیوەندییان بە ژنانەوە هەیە. لە ئێستادا لە ڕۆژنامەی (رونـاهی) دەنووسێت. بە دەیان نووسینی بڵاوکردووەتەوە.

حەنان عوسمان یەکەم پەرتووکی وێژەیی خۆی نووسیوە، کە ڕمانێکە بە ناوی (خنساء كردستان: خەنسای کوردستان) ئەم پەرتووکە (٢١٦) لاپەڕەیە. چاپی یەکەمی لە ڕۆژئاوای کوردستان،

لایەن دەزگای شلێرەوە بە چاپ و بڵاوکردنەوە چاپکرا و بڵاوکراوتەوە. حەنان نیازی وایە چاپی دووەمی لە قاهیرە لە میسر بکات.
حەنان لەم پەرتووکیدا، تیشک دەخاتە سەر یەکێک لە بەرزترین نموونەکانی دایکانی خەباتگێڕی کوردە، کە "دایکە نوفلە" یە، کە چوار کوڕی لاوی گیانبەخشی، گیانی خۆیان بە کوردستان بەخشی. بەڵام دایکە نوفلە، وەک چیایەکی سەخت و گەردن کەش وەستا، لەسەر ڕێبازی کوڕەکانی بە ئیرادەیەکی بەهێز و خۆڕاگری سوورباوونەوە، درێژەی بە خەباتی دا. بوو بە سیمبوولی ژنانی ئازادی و خۆڕاگر.
حەنان عوسمان دەڵێت:"خەنسای کوردستان" گوزارشت لە تەنها دایکێک ناکات، بەڵکو بریتییە لە هەموو دایکێکی کوردی تێکۆشەر. کە کوڕەکانیان وەک گیانبەخش گیانیان بە پرسی گەلەکەیان دەبەخشن. لە کوردستاندا بە سەدان بەڵکو بە هەزاران خەنسای گەورەمان هەیە". چیرۆکی خەباتی دایکێک، بوو بە ئایکۆنی گەلەکەی. خۆڕاگری و ئیلهام و شانازی و شکۆداری بە گەلەکەی، گەلی کورد دەبەخشێت.
حەنان لە بارەی (خەنسای کوردستان) ەوە دەڵێت:"ئەم پەرتووکە، یەکەم بەرهەمی تەواوەتی منە، هەستم کرد کە چیرۆکی دایە نوفلە، شایەنی دەکیەمەنتکردنە،
بە ئاوەی لەبیر نەکرێت و بە ئاوەی دەنگێکی مەینەی خەبات، لە یادەوەریی گەلەکەمدا بگەڕدرێتەوە".
حەنان دەڵێت:" ئەم پەرتووکە کۆتایی گەشتەکە نییە.. بەڵکو سەرتایەکە".

(*) بە ئەم نووسینە، سوودم لە چەندین سایتی عەرەبی و ئینگلیزی وەرگرتووە.

خەزگە.. شاعیر:سەعید بەهەمتا..

وەرگێڕانی لە فارسییەوە: شەهلا نوری

خەزگە دەم لە کەت و زنجیری عەشقت بەند بووایە
هەناسەم لە هەناسەی گەرمی تەنت تەر بووایە

خەزگە قاسدێک خەبەرێکی لە تەوە بهێنایە،
تا خەونی شەوزەدەی دەم گەش و ڕوونتر بووایە

دەنکە لە تەوی عەشقی تەم لەنەو دەدا چاندووە
خەزگە بە دەستی نازی تە ئەم تەوە بەردار بووایە

خەندەت وەک بەهارە و لەوت قەند و نەباتە
لە کەنارت مەحاڵ بوو هەر کەسە پیر بووایە

لە پێش لەشکری چاوانت کەنووش بردووم، ونم،
کوا سوپایەک لەم مەیدانە خۆاگر بووایە؟

ناوی تەم بە دە برد،کەچی ڕووی خەت لە من لادا،
عەشقی خەیاڵیم دەبوو ئاوا بریندار بووایە؟

فاڵم لە نەو فنجانە، دەم لە لەپی دەستدایە،
شەو و ڕۆژ چاوەڕوانم، ئاخە چی تەقدیر بووایە؟